

การประเมินผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงาน กศน. ตามแนวพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๑

The evaluation of operational performance of the Office of Non-formal and Informal Education based on the Non-formal and Informal Education Promotion Act B.E. 2551

สุรพล พิมพ์สอน และคณะ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อประเมินผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๑ – ๒๕๕๕ กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคือบุคลากรทางการศึกษาของสำนักงาน กศน. โดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล แบบสัมภาษณ์ แบบประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลการดำเนินงาน และแบบประเมินความสอดคล้องของโครงสร้างองค์การและอำนาจหน้าที่ และการจัดสนทนากลุ่ม ผลการศึกษา พบว่า การดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงาน กศน. ยังไม่สามารถทำให้คนทุกคนในประเทศไทยสามารถเข้าถึงการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยได้ทุกคนทุกกลุ่ม มีปัญหางบประมาณไม่เพียงพอ มีภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานยังไม่มากนักเนื่องจากปัจจัยด้านกระบวนการบริหารนโยบายกับด้านการบริหารงบประมาณและความพร้อมของงบประมาณ และพบว่าผู้เรียนได้เรียนรู้สาระที่สอดคล้องกับความสนใจและความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพชีวิต ได้รับความรู้และทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความสอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ของ สำนักงาน กศน.

Abstract

This research aims to study of the evaluation of the operational performance of the Office of Non-formal and Information Education (ONIE) based on the Non-formal and Informal Education Promotion Act B.E. 2551 during 2008 – 2012. The samples were selected from the personnel of ONIE and learning networks by means of the multiple-stage sampling method. The research instruments were: i) a form used for recording the operational results of related non-formal and information education; ii) an interview form to observe factors influencing the performance of ONIE; iii) an evaluation form to observe the factors linked to the operational results; and iv) a form to evaluate the relevancy between the organizational structure and the authority of ONIE, and the performance and focus group discussion. The results revealed that the overall performance in non-formal and informal education of the Office of Non-formal and Information Education (ONIE) were unable to provide non-formal and informal education opportunities for people nationwide, had insufficient funding, and the number of partnership networks remains way too low regarding the factors in the processes of policy, budget, and readiness administration. It was found that learners are able to learn about issues that interest them and are essential for quality of life enhancement in terms of politics, society and culture. The learned issues relate to the structure of ONIE.

คำสำคัญ : การประเมินผล/ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย/ วิจัยเชิงนโยบาย/
พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

KEYWORDS: EVALUATION/ NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION/POLICY
RESEARCH / NON-FORMAL AND INFORMAL EDUCATION PROMOTION
ACT

บทนำ

การจัดการเรียนรู้ให้แก่คนไทยให้เป็นผู้ที่พร้อมด้วยร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม รวมไปถึงวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต เพื่อสามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความสุข ถือเป็นแนวคิดหลักของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๑ (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ๒๕๕๔ก, ๒๕๕๕) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีหน่วยงานด้านการศึกษารวม ๗๗ แห่ง อีกทั้งสถานศึกษาสังกัดสำนักงาน กศน.จังหวัด/กทม. มากถึง ๙๒๗ แห่ง และมีสถานศึกษาที่ขึ้นตรงจำนวน ๓๕ แห่ง นอกจากนี้สถานศึกษาข้างต้นแล้ว ยังประกอบไปด้วย กศน. ตำบล/แขวง ที่ประกาศจัดตั้งแล้วจำนวนทั้งสิ้น ๗,๔๐๓ แห่ง และมีศูนย์การเรียนชุมชน (ศรช.) จำนวน ๑,๓๔๐ แห่ง นอกจากนี้ยังจัดการศึกษาให้แก่ชาวไทยภูเขาในศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” (ศศช.) อีกจำนวน ๑,๑๙๐ แห่ง ทั้งในพื้นที่ทรงงานและพื้นที่ปกติ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีหน่วยงานในสังกัดที่จัดการเรียนรู้ให้แก่ประชาชนมากถึง ๑๐,๔๙๕ แห่ง (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ๒๕๕๔ข) นับว่าเป็นหน่วยงานที่มีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบค่อนข้างมาก เมื่อพิจารณาจากจำนวนผู้เรียนในหลักสูตรประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และยังรวมไปถึงในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ เฉพาะหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช ๒๕๕๑ มีจำนวนผู้เรียน ประมาณมากถึง ๑,๒๔๔,๕๔๓ คน (ระบบฐานข้อมูลและโปรแกรมเพื่อการบริหารจัดการ ณ วันที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๕๕) อีกทั้งกลุ่มเป้าหมายหลักของ กศน. เป็น ประชากรวัยแรงงาน ที่มีอายุระหว่าง ๑๕-๕๙ ปี และผู้สูงอายุ จากการศึกษาของสถาบันวิจัยและพัฒนา พบว่า ใน พ.ศ. ๒๕๕๑ มีกลุ่มเป้าหมายของ กศน. ที่มีระดับการศึกษาในระดับประถมศึกษาและต่ำกว่า มีจำนวนมากถึง ๒๑.๙ ล้านคน อีกทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถึง ๕.๘ ล้านคน ซึ่งเมื่อพิจารณาจำนวนผู้เรียนของ กศน. ในสายสามัญ พบว่า มีอัตราการเพิ่มขึ้นทุกปี จาก ๑.๗ ล้านคน ใน พ.ศ. ๒๕๔๔ เป็น ๒.๓๖ ล้านคน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๔)

จากสภาพการณ์และปัญหาการดำเนินงานทางการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อีกทั้งระยะเวลาการดำเนินงานของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ครบ ๕ ปีในปี พ.ศ. ๒๕๕๖ การวิจัยเพื่อประเมินผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ตามแนวพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อนำผลการศึกษาที่ได้ไปปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ให้สอดคล้องกับตามปรัชญาและแนวคิด เป้าประสงค์การทำงาน และเจตนารมณ์ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ที่มุ่งเน้นการยกระดับและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมถึงการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริงต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อประเมินผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ตามแนวพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๑ – ๒๕๕๕ ในด้าน

๑.๑ การสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทั้งถึงเป็นธรรมและมีคุณภาพของประชาชน

๑.๒ การกระจายอำนาจแก่สถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

๑.๓ การส่งเสริม สนับสนุนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของภาคีเครือข่ายการสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม การสร้างความพร้อมในการมีส่วนร่วม การส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายได้รับโอกาสในการจัดสรรทรัพยากร และเข้าถึงเงินทุนเพื่อการดำเนินงาน และการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือของภาคีเครือข่าย

๒. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยหรือองค์ประกอบที่เกี่ยวกับโครงสร้างองค์การ ความคล่องตัวใน

การบริหารจัดการ ระบบการบริหารงาน อำนาจหน้าที่ กระบวนการบริหารนโยบายกระบวนการบริการงบประมาณ ความพร้อมของงบประมาณ อัตรากำลัง และความพร้อมของบุคลากร และความพร้อมของบุคลากรของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กับผลการดำเนินงาน (ตามข้อ ๑.๑-๑.๓)

๓. เพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างโครงสร้างองค์การและอำนาจหน้าที่ของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กับเป้าหมายการดำเนินงานการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๐

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงนโยบาย (Policy research) ตามแนวคิดของ Majchrzak (1984) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey study) ร่วมด้วย การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

ระยะที่ ๑ การประเมินผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) ตามแนวพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๑ – ๒๕๕๕

คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษากับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศ ด้วยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ได้แก่ ๖ กลุ่มจากทั่วประเทศ ได้แก่

ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคกลาง ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร โดยภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคกลาง ภาคใต้ ทำการคัดเลือก กศน.จังหวัด ภาคละ ๕ จังหวัด และแต่ละจังหวัดทำการคัดเลือก กศน.อำเภอละ ๒ อำเภอ และแต่ละอำเภอทำการคัดเลือก กศน.ตำบลละ ๕ ตำบล ส่วนกรุงเทพมหานคร ได้ทำการคัดเลือก กศน.เขต จำนวน ๑๐ เขต มีจำนวนทั้งสิ้น ๕๐๐ แห่ง ดังตารางที่ ๑ นอกจากนี้ได้ทำการศึกษสถานศึกษาขึ้นตรงกับส่วนกลาง จำนวน ๒๗ แห่ง โดยใช้แบบบันทึกข้อมูลผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยที่พัฒนาขึ้นเอง ประกอบไปด้วย ๔ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง ตอนที่ ๒ การสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางทั่วถึง เป็นธรรมและมีคุณภาพของประชาชน ตอนที่ ๓ การกระจายอำนาจแก่สถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และตอนที่ ๔ การส่งเสริม สนับสนุนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของภาคีเครือข่าย

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ จำนวนนับ (Count Number) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการจัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์การจัดลำดับความสำคัญ โดยใช้วิธีการ Modified Priority Needs Index (PNI_{Modified})

ระยะที่ ๒ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยหรือองค์ประกอบเกี่ยวกับโครงสร้างองค์การ ความคล่องตัวในการบริหารจัดการ

ระบบการบริหารงาน อำนาจหน้าที่ กระบวนการบริหารนโยบายกระบวนการบริหารงบประมาณ ความพร้อมของงบประมาณ อัตรากำลัง และความพร้อมของบุคลากร และความพร้อมของบุคลากรของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) กับผลการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษากับสถานศึกษาสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ในพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศเช่นเดียวกับระยะที่ ๑ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลการดำเนินการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบไปด้วยข้อคำถาม จำนวน ๓ ข้อ ซึ่งข้อคำถามดังกล่าวมีลักษณะเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open-ended questionnaire) และแบบประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลการดำเนินการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นมาตรประมาณค่า ๗ ระดับ (Rating Scale) โดยประกอบไปด้วย ๔ ด้าน ซึ่งแต่ละด้านมีข้อย่อยจำนวน ๓ ข้อ ทั้งนี้ข้อคำถามดังกล่าวมีลักษณะเป็นส่วนแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมแบบปลายเปิดวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการหาความสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson product-moment correlation coefficient)

ระยะที่ ๓ การวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างโครงสร้างองค์การและอำนาจหน้าที่ของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) กับเป้าหมายการดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม

อัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๑

การศึกษาในระยะนี้คณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) กับบุคลากรสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และหน่วยงานในกระทรวงศึกษาธิการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เลขาธิการ กศน. รองเลขาธิการ กศน. นักวิเคราะห์นโยบาย และแผน อุตศึกษานิเทศก์เชี่ยวชาญ ศึกษาพิเศษ นักวิชาการศึกษา นักวิเคราะห์นโยบายและแผน ครู กศน. และครูอาสาสมัคร กรรมการสถานศึกษา ผู้อำนวยการสถาบันการศึกษาทางไกล ผู้อำนวยการ กศน.จังหวัด/อำเภอ ตัวแทนเครือข่าย ภาคเอกชน ตัวแทนเครือข่าย NGOs ตัวแทนเครือข่าย อปท. สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ตัวแทนเครือข่าย สถานประกอบการ และคณาจารย์สถาบันอุดมศึกษาที่เปิดการเรียนการสอนในแขนงวิชาการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย และการศึกษาตลอดชีวิต จำนวน ๕ แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล และมหาวิทยาลัยศิลปากร ประกอบกับการประเมินความสอดคล้องโดยใช้แบบประเมินความสอดคล้องของโครงสร้างองค์การและอำนาจหน้าที่ของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) กับการดำเนินงาน ประกอบไปด้วย ๒ ตอน คือ ตอนที่ ๑ แบบประเมินความสอดคล้องของโครงสร้างองค์การ และตอนที่ ๒ แบบประเมินความสอดคล้องของอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน กศน. กับเป้าหมายการดำเนินงาน และจัดการสนทนากลุ่ม ๖ ครั้งตามภูมิภาคต่างๆ ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานส่งเสริม

การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดระยอง ภาคเหนือ ณ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดเชียงราย ภาคตะวันออกเฉยงเหนือ ณ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดขอนแก่น ภาคกลาง ณ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดกาญจนบุรี ภาคใต้ ณ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดตรัง และ กรุงเทพมหานคร ณ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สำหรับแบบมาตราประมาณค่า ๗ ระดับ (Rating Scale) และใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการจัดหมวดหมู่ สำหรับข้อคิดเห็นเพิ่มเติมจากการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยและการอภิปรายผลการวิจัย

ตอนที่ ๑ การดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) ตามแนวพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๑ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๑ - ๒๕๕๕

การสร้างความสะดวกภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวางทั่วถึง เป็นธรรมและมีคุณภาพของประชาชน ผลการศึกษา พบว่าในกลุ่มของประชาชนทั่วไปได้รับการบริการด้าน

การศึกษาอย่างครอบคลุมทั่วถึง คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๒๑ ของเป้าหมายตามแผนที่ได้กำหนดไว้แต่ ในขณะที่ประชาชนผู้ด้อยโอกาสนั้นยังได้รับการบริการที่ไม่ครอบคลุมเพียงพอคิดเข้าร่วมกิจกรรมเพียงร้อยละ ๙๓.๐๗ ของเป้าหมายตามแผนที่กำหนดไว้ เมื่อพิจารณารายการกิจกรรม/รายละเอียดของกิจกรรมการศึกษา พบว่า การศึกษา/การเรียนรู้ที่บริการครอบคลุมและทั่วถึงประชาชนทั้งหมดมากที่สุดคือการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ คิดเป็นร้อยละ ๙๗.๒๔ ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษานอกระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ที่ระบุว่า การพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการประกอบสัมมาอาชีพ ให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด และตามทันความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๑) รองลงมาคือการศึกษาขั้นพื้นฐาน คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๒๒ การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๙๒ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต คิดเป็นร้อยละ ๗๔.๘๓ การส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือ คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๖๕ และการศึกษา/การเรียนรู้ที่บริการครอบคลุมและทั่วถึงประชาชนทั้งหมดน้อยที่สุด ได้แก่ การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คิดเป็นร้อยละ ๖๒.๗๒

นอกจากนี้ เมื่อแบ่งกลุ่มเป็นแบบประชาชนทั่วไปและประชาชนผู้ด้อยโอกาสปรากฏว่าการศึกษา/การเรียนรู้ที่บริการครอบคลุมและทั่วถึงในกลุ่มประชาชนผู้ด้อยโอกาสมากที่สุดคือการศึกษาส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือคิดเป็น รองลงมาคือการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับ ชินภัทร ภูมิรัตน (๒๕๕๒) ที่อธิบายคุณแจดอกแรกที่สำคัญในการเปิดประตูการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่

ความรู้พื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วย การอ่านออก เขียนได้ และคิดเลขเป็น และการเรียนรู้ในระดับต่อไป คือ การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้ กล่าวคือ ต้องเรียนเพื่อการมีอาชีพ เพื่อมีงานทำ จากนั้นจึงเป็นการเรียนรู้เพื่อการแบ่งปัน และการเรียนรู้เพื่อที่จะสามารถกำหนดเส้นทางชีวิตของตนเองได้ สามารถพัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายของชีวิตอย่างแท้จริง ซึ่งผลการศึกษาที่มีความสอดคล้องกันกับกลุ่มประชาชนทั่วไป นั่นคือ การบริการการศึกษาที่ครอบคลุมและทั่วถึงมากที่สุดคือการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่ง คิดเป็นร้อยละ ๙๙.๐๑ ของเป้าหมายตามแผนที่กำหนดไว้รองลงมาคือการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๖๑ อีกประเด็นที่สำนักงาน กศน. ควรให้ความสำคัญในการเร่งพัฒนากิจกรรมการศึกษา/การเรียนรู้ที่บริการครอบคลุมและทั่วถึงประชาชนผู้ด้อยโอกาสในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่ง พบว่า ยังมีการดำเนินการไม่มากนัก คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๖๕ ของเป้าหมายตามแผนที่กำหนดไว้ ซึ่งในการส่งเสริมให้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษาต่างๆ นั้น ควรใช้วิธี “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ตามหลักการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ว่า สำคัญที่สุดครูต้องเข้าใจเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก่อน โดยเข้าใจว่าแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นแนวคิดที่สามารถเริ่มต้น และปลูกฝังได้ผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมการรักษาสิ่งแวดล้อม การกำจัดขยะ หรือการสำรวจทรัพยากรของชุมชน ฯลฯ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการจัดการศึกษาตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำเนินการได้ใน ๒ ส่วน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารสถานศึกษา และส่วนที่เป็นการจัดการ

เรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งส่วนที่ ๒ นี้ ประกอบด้วย การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียง ในหลักสูตร และสาระเรียนรู้ในห้องเรียนและประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน (ปริญญช พิบูลสรารุช และ จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา, ๒๕๕๓) ประเด็นการกระจายอำนาจแก่สถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยผลการศึกษาพบว่า ด้านวิชาการ ด้านการบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปมีระดับการกระจายอำนาจเต็มที่และมีการดำเนินการปฏิบัติการกระจายอำนาจที่มีลักษณะเฉพาะตามลักษณะงาน แต่ด้านงบประมาณ มีระดับการกระจายอำนาจพอควรและมีการดำเนินการปฏิบัติการกระจายอำนาจ คือ บุคลากรที่เกี่ยวข้องจัดทำแผนงบประมาณอย่างชัดเจนเพื่อใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสถานศึกษา และมีผลของการกระจายอำนาจต่อการจัดการเรียนรู้ คือ การเบิกจ่ายงบประมาณในแต่ละกิจกรรมเป็นไปตามแผนที่วางไว้ หากแต่งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรไม่เพียงพอต่อความต้องการการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของกลุ่มเป้าหมาย และอำนาจการเบิกจ่ายอยู่ที่สำนักงาน กศน.จังหวัด ซึ่งทำให้เกิดความล่าช้าในการจัดสรรงบประมาณให้กับศูนย์ กศน.อำเภอ และ กศน.ตำบล จะเห็นได้ว่า การกระจายอำนาจแก่สถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผลการศึกษา พบว่า ควรสนับสนุนส่งเสริมการกระจายอำนาจในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไปให้มากขึ้น โดยการประสานความร่วมมือกับหน่วย

งานในระดับภูมิภาค และหน่วยงานในระดับพื้นที่ การแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานที่ชัดเจน

ประกอบกับผลการศึกษาการส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของภาคีเครือข่าย พบว่า ภาคีเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบไปด้วย ๑๐ กลุ่ม คือ ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน สถาบันการศึกษาสถาบัน และหน่วยงานภาครัฐ/รัฐวิสาหกิจ โดยหน่วยงานภาครัฐ/รัฐวิสาหกิจ มีจำนวนมากที่สุด (ร้อยละ ๓๒.๓๕) รองลงมาคือ ชุมชน (ร้อยละ ๒๔.๗๒) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ร้อยละ ๑๒.๘๘) เอกชน (ร้อยละ ๙.๖๘) สถาบันศาสนา (ร้อยละ ๕.๓๙) ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น (ร้อยละ ๓.๘๖) สถาบันการศึกษา (ร้อยละ ๓.๗๓) ครอบครัว (ร้อยละ ๒.๐๐) องค์กรชุมชน (ร้อยละ ๑.๖๓) และองค์กรเอกชน (ร้อยละ ๐.๑๗) ตามลำดับ ภาคีเครือข่ายในความหมายตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.๒๕๕๑ จึงหมายความว่า บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และองค์กรอื่น รวมทั้งสถานศึกษาอื่นที่มีได้สังกัดสำนักงาน กศน. (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๑) จะเห็นได้ว่า การส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของภาคีเครือข่ายในประเด็นการสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม การสร้างความพร้อมในการมีส่วนร่วม การส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคี

เครือข่ายได้รับโอกาสในการจัดสรรทรัพยากรและเข้าถึงเงินทุนเพื่อการดำเนินงาน และการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้เกิดความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ผลการศึกษา พบว่า งานการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการจัดการศึกษาตลอดชีวิตส่วนหนึ่งถูกกำหนดมาจากหน่วยงานส่วนกลาง ซึ่งไม่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ ดังนั้น การดำเนินงานของสำนักงาน กศน. ควรต้องขยายศักยภาพการดำเนินงานร่วมกับภาคีเครือข่ายให้มากขึ้น โดยควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง อาจจัดให้มีบันทึกข้อตกลง (MOU) ความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายตลอดจนขับเคลื่อนด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายให้มีความชัดเจน เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างความร่วมมือเป็นการช่วยเหลือกันในการทำงานในพื้นที่โดยเฉพาะกับหน่วยงานราชการทุกหน่วยงานในท้องถิ่น โดยอาศัยการทำงานร่วมกันที่มีความยืดหยุ่น การแสวงหาภาคีเครือข่ายที่หลากหลาย การทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และการสร้างแรงจูงใจ และการส่งเสริมให้เครือข่ายเข้าถึงทรัพยากรในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือของภาคีเครือข่าย การส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายได้รับโอกาสในการจัดสรรทรัพยากรและเข้าถึงเงินทุนเพื่อการดำเนินงาน และการสร้างความพร้อมในการมีส่วนร่วม ดังที่ สุทธิรักษ์ พิณฑกานนท์ (๒๕๔๓) ที่ได้อธิบายปัจจัยเงื่อนไขของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ได้แก่ ๑) การได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ๒) การ

ส่งเสริมศักยภาพของประชาชนและองค์กรในท้องถิ่น ๓) การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรภายนอก ๔) ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหน่วยงาน ๕) รายได้ของประชาชนหรือกลุ่มภาคีเครือข่าย และ ๖) งบประมาณ ทรัพยากรที่จะมาสนับสนุน จะเห็นได้ว่า ปัจจัยข้างต้นเหล่านี้ เป็นเงื่อนไขสำคัญของการเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษาของทั้งในระดับบุคคล กลุ่มบุคคล ชุมชน องค์กร เป็นต้น และส่งผลต่อการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า การส่งเสริม สนับสนุนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของภาคีเครือข่ายมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานการพัฒนาการเรียนรู้ของประชาชน เนื่องจากการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการจัดการศึกษาที่ยึดหลักการศึกษาตลอดชีวิตให้กับประชาชน ดังนั้น ทุกภาคส่วนของสังคมจึงมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้สามารถพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิตของประชาชนได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะในการให้บริการทางการศึกษาที่สนองตอบต่อความต้องการของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

ตอนที่ ๒ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยหรือองค์ประกอบเกี่ยวกับโครงสร้างองค์การ ความคล่องตัวในการบริหารจัดการ ระบบการบริหารงาน อำนาจหน้าที่ กระบวนการบริหารนโยบาย กระบวนการบริหารงบประมาณ ความพร้อมของงบประมาณ อัตราค่าจ้าง และความพร้อมของบุคลากร และความพร้อมของบุคลากรของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) กับผลการดำเนินงาน

ผลการศึกษาคือความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องจำนวน ๒๘ คู่ พบว่า ทุกคู่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งมีค่าระดับความสัมพันธ์ระหว่าง .๖๑๐ ถึง .๙๖๒ โดยคู่ที่มีความสัมพันธ์มากที่สุดคือ ด้านกระบวนการบริหารนโยบายกับด้านการบริหารงบประมาณและความพร้อมของงบประมาณ ($r=.962$) สอดคล้องกับแนวนโยบายการบริหารราชการแผ่นดิน (สำนักงบประมาณ, ๒๕๕๕) ที่ระบุ มาตรา ๗๘ ว่า รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน โดยการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสิ่งสำคัญ การจัดระบบบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นให้มีขอบเขตอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบที่ชัดเจนเหมาะสมแก่การพัฒนาประเทศ และสนับสนุนให้จังหวัดมีแผนและงบประมาณเพื่อพัฒนาจังหวัด เพื่อประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ จะเห็นได้ว่า กระบวนการบริหารนโยบายทั้งที่เป็นการริเริ่มนวัตกรรมใหม่ และที่เป็นการปรับปรุงระบบเดิมให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาระบบ รูปแบบและเครื่องมือในการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดด้วยความโปร่งใส และต้องตรวจสอบได้ บนพื้นฐานของหลักธรรมาภิบาล ซึ่งหลักการเหล่านี้สามารถปรับใช้กับการดำเนินงานในทุกลักษณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และคู่ที่มีความสัมพันธ์น้อยที่สุดคือ ด้านโครงสร้างองค์การกับด้านความพร้อมของบุคลากรของ

สำนักงาน กศน. ($r=.610$) ทั้งนี้ การพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติ รวมทั้งความพร้อมของบุคลากรด้านอื่นๆ ล้วนเป็นภารกิจที่หน่วยงานสามารถพัฒนาได้ทันที ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของบุคคล ชุมชน แต่หากโครงสร้างองค์กรเกื้อหนุนก็ย่อมทำให้การพัฒนาความพร้อมของบุคลากรของสำนักงาน กศน. รวมถึงคุณภาพของผลผลิตบุคลากรในองค์กรเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด ในการที่จะทำให้การดำเนินการสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ต่อมาคือ การสนับสนุนจากหน่วยงาน งบประมาณ และที่สำคัญคือ ความรู้ความเข้าใจ และการได้รับความร่วมมือจากประชาชน เพื่อให้มีความพร้อมในการดำเนินงานจึงจะเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

จากการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า ๑) ด้านโครงสร้างองค์การ พบว่า ขาดประสิทธิภาพการบริหารงานต่างๆ ซึ่งอำนาจหน้าที่อยู่ที่สำนักงาน กศน.จังหวัดทั้งหมดการบริหารงานภายในศูนย์ กศน.อำเภอมีเพียงตำแหน่ง ผอ.กศน.อำเภอที่มีอำนาจในการบริหารงาน อีกทั้งยังข้าราชการในศูนย์ กศน.อำเภอมีจำนวนน้อยมาก ส่งผลให้การบริหารงานเกิดความล่าช้า ๒) ด้านความคล่องตัวในการบริหารจัดการ พบว่า การบริหารจัดการเกิดความคล่องตัวปานกลางในการบริหารจัดการเห็นได้จากการบริหารจัดการในองค์กรของศูนย์ กศน.ตำบล ขึ้นอยู่กับนโยบายระดับอำเภอมอบนโยบายงานมากแต่บุคลากรในการดำเนินงานมีจำนวนน้อยต้องสร้างทีมงานในระดับตำบลโดยบริหารงานในรูปแบบของคณะกรรมการโดยอาศัยความร่วมมือจากภาคีเครือข่ายในชุมชนเข้ามามีส่วน

ร่วมในการจัดกิจกรรม ๓) *ด้านระบบการบริหารงาน* พบว่า ระบบการบริหารงานและความคล่องตัวในการบริหารจัดการมีความเหมาะสมปานกลาง ระบบการบริหารงานด้านธุรการ และงานสารบรรณมีความล่าช้า ขาดบุคลากรในการประสานงานเนื่องจากบุคลากรมีจำนวนน้อย ๔) *ด้านอำนาจหน้าที่* พบว่า อำนาจหน้าที่โดยส่วนใหญ่อยู่ที่สำนักงาน กศน.จังหวัด ดังนั้นการตัดสินใจของบุคลากรของศูนย์ กศน.อำเภอ และศูนย์ กศน.ตำบลในบางเรื่องยังไม่ได้รับอำนาจอย่างชัดเจนในการตัดสินใจเป็นผลให้การดำเนินงานไม่คล่องตัวเท่าที่ควรและเกิดความล่าช้าในการดำเนินงาน ๕) *ด้านกระบวนการบริหารนโยบาย* พบว่า การบริหารนโยบายด้านการบริหารงบประมาณบางครั้งไม่เป็นไปตามกิจกรรมที่กำหนด และการบริหารนโยบายด้านอัตรากำลังในการส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรมีจำนวนน้อยเกินไปกล่าวคือจำนวนบุคลากรมีจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับภาระงาน และตำแหน่งที่ได้รับไม่มีความมั่นคงในการทำงานเป็นผลให้อัตราการเข้าออกมีจำนวนมากส่วนการบริหารนโยบายด้านอื่นๆ มีความเหมาะสมดี ๖) *ด้านการบริหารงบประมาณและความพร้อมของงบประมาณ* พบว่า งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรมีไม่เพียงพอ งบประมาณส่วนใหญ่อยู่ที่การจัดการศึกษาต่อเนื่อง ส่วนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้รับการจัดสรรน้อย นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดในระเบียบการเบิกจ่ายมากทำให้ไม่สะดวกต่อการบริหารงบประมาณที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ๗) *ด้านอัตรากำลัง* พบว่า อัตรากำลังของบุคลากรมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อการให้บริการตัวอย่างเช่น หัวหน้าศูนย์ กศน.ตำบล ๑คน ต้องรับผิดชอบการดำเนินงานทั้งตำบล ซึ่งในบางตำบลประกอบไปด้วยหลาย

หมู่บ้าน ทำให้ส่งผลต่อความทั่วถึงในการให้บริการ ตลอดจนคุณภาพของการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ๘) *ด้านความพร้อมของบุคลากรของสำนักงาน กศน.* พบว่า ความพร้อมของบุคลากรมีน้อยลง เห็นได้จากอัตรากำลังที่เป็นลูกจ้างประจำชั่วคราวมีการปรับเปลี่ยนตำแหน่งบ่อยอันเนื่องมาจากความมั่นคงของการทำงาน เป็นเหตุให้บุคลากรไม่ได้รับการพัฒนาตนเองในการเข้าสู่งานที่มีความเชี่ยวชาญด้านต่างๆ อีกทั้งยังบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะด้านเฉพาะสาขาที่มีความเชี่ยวชาญมีจำนวนน้อย ข้าราชการในสถานศึกษามีน้อยซึ่งหน่วยที่เล็กที่สุดในการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยก็คือศูนย์ กศน.ตำบล ซึ่งมีครู กศน.ตำบลเพียงคนเดียวที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยภาระหน้าที่ความรับผิดชอบจำนวนมาก ทำให้ไม่มีเวลาพัฒนาตนเองส่งผลให้ประสิทธิภาพการทำงานไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร นอกจากนี้ จากการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีโครงสร้างระบบบริหารจากชุมชน โดยมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นสถานบริการจุดแรกที่เปรียบเสมือนห้องเรียนที่จัดการความรู้ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำตำบลประสานงาน icoรงข่ายการเรียนรู้เชื่อมโยงสู่ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอที่เป็นสถานศึกษา ทำหน้าที่จัดส่งเสริมประสานการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในระดับอำเภอ ภายใต้การส่งเสริมสนับสนุนและกำกับของสำนักงาน กศน. จังหวัด เพื่อแปลงนโยบายจากสำนักงาน กศน. ในส่วนกลางสู่การปฏิบัติในสถานศึกษาและบริหารจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ในจังหวัด เพื่อสนองความต้องการของประชาชน และสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการ สนับสนุนให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ จากการ ศึกษา พบว่า โครงสร้างระบบการบริหาร บทบาท หน้าที่ และอัตรากำลังไม่เหมาะสมกัน จะเห็นได้ จาก อำนาจหน้าที่ของหน่วยงานและสถานศึกษา ที่เกี่ยวข้อง อาทิ มีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบ ค่อนข้างมาก (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, ๒๕๕๔ก) ดังที่ ระบุไว้ในพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.๒๕๕๑ (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๑) อีกประเด็นหนึ่ง คือ ผลการประเมินปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลการ ดำเนินงานการศึกษาจากระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย พบว่า ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์กร ส่งผลการดำเนินงานการศึกษาจากระบบและการ การศึกษาตามอัธยาศัยมากที่สุด ($\bar{X}=2.13$, $SD.= 0.17$) โดยมีผลทางบวกระดับปานกลาง รองลง มาคือ ปัจจัยด้านความคล่องตัวในการบริหาร จัดการ ($\bar{X}=1.95$, $SD.= 1.03$) โดยมีผลทางบวก ระดับปานกลาง และปัจจัยด้านอัตรากำลังส่งผล ต่อการดำเนินงานการศึกษาจากระบบและการ การศึกษาตามอัธยาศัยน้อยที่สุด ($\bar{X}=1.42$, $SD.= 1.50$) โดยมีผลทางบวกระดับน้อย ดังที่ ข้อมูลจากการ สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาจากระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งระดับผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติในเรื่องนี้ ซึ่งสอดคล้องกับความคิด เห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า การดำเนินงานมี ประสิทธิภาพน้อยลง

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า ปัจจัย ด้านโครงสร้างองค์กรส่งผลกระทบต่อความเสมอภาคใน การเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทั่วถึง เป็นธรรมและมีคุณภาพมากที่สุด ($\bar{X}=2.21$,

$SD.= 0.77$) ซึ่งสอดคล้องกับการอธิบายลักษณะ บทบาทหน้าที่ที่แท้จริงของ สำนักงาน กศน. ที่ มีความสำคัญมากในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ให้กับประชาชน ซึ่งในที่นี้หมายถึง ประชาชน ทุกคนในสังคม ปัจจัยด้านโครงสร้างองค์กรส่ง ผลต่อการกระจายอำนาจแก่สถานศึกษาในการ จัดการเรียนรู้ มากที่สุด ($\bar{X}=2.09$, $SD.=0.83$) และปัจจัยด้านโครงสร้างองค์กรส่งผลการ ส่งเสริม สนับสนุนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากที่สุด ($\bar{X}=2.07$, $SD.=0.86$) สอดคล้อง กับ ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิจากการสนทนา กลุ่มเมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๕๖ ที่อธิบายปัญหา โครงสร้างองค์กรส่งผลการกระจายอำนาจแก่ สถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ “...พรบ.ฉบับนี้ อาจจะมีกฎกระทรวงหรือไม่ผมไม่แน่ใจที่จะ จัดสรรงบประมาณให้กับบริษัท. บริษัท. ให้ ดำเนินการตามอิสระได้ แต่ต้องดำเนินการตาม ศูนย์อำเภออื่นๆ ฉะนั้นยากมากที่พรบ. ฉบับนี้จะ ให้ ๖๖ ล้านคนมีความเสมอภาค เช่น มูลนิธิเด็ก ด้อยโอกาส ซึ่งเห็นคนอยู่กับมือ ยากจะจัดการ ศึกษาให้ ส่งเสริมอาชีพให้ จัดไม่ได้ครับ เพราะ ไม่มีการจัดสรรว่าขอ ๒๐,๐๐๐บาท เพื่อจัดให้คน เหล่านี้ ทำไม่ได้ ก็ต้องผ่านอำเภอ...นโยบาย ใช้ วิธีคิด ใช้ แต่ระบบการจัดการไม่ออก ระบบที่เห็น ไม่ชัด มีผลต่อการจัดการศึกษาของกลุ่มเป้าหมาย...” เหตุผลดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า โครงสร้าง องค์กรมีความสำคัญมากต่อการดำเนินงานให้ ประสบความสำเร็จ อีกทั้งที่ประชุมได้เสนอการ ปรับโครงสร้างของสำนักงานกศน. เพื่อรองรับการ ทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการเรียนรู้ตลอด ชีวิตของประชาชน ในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างหลากหลายและรวดเร็วว่าองค์กรควร ๑) ทบทวนและประเมินผลงานขององค์กรว่ามี

จุดแข็งและจุดอ่อนใดที่ควรจะต้องมีการปรับปรุงบ้าง ๒) หน้าที่ขององค์กรหลักที่จะต้องดูเชิงนโยบายและกำกับมาตรฐานโดย ดึงทุกภาคเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไม่ใช่รวมศูนย์อำนาจเหมือนที่เป็นอยู่ ที่สำคัญกระทรวงศึกษาธิการยุคใหม่จะต้องเลิกลงและกระจายอำนาจให้กับพื้นที่และสถานศึกษาอย่างแท้จริง ๓) แต่ละองค์กรหลักควรต้องมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันให้มากขึ้น และ ๔) กรณีของสำนักงาน กศน. นั้นหากจะมีการยกระดับขึ้นเป็นองค์กรหลักก็ควรที่จะต้องมีการผลักดันร่าง พ.ร.บ.การศึกษาตลอดชีวิตให้สำเร็จควบคู่กันไปด้วย เพราะร่าง พ.ร.บ.การศึกษาตลอดชีวิตจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ เน้นทุกคนเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่สำคัญบีบให้งานการศึกษากระจายลงไปถึงพื้นที่มากขึ้น เกิดประโยชน์ต่อประชาชนมากกว่าการปรับโครงสร้างเหมือนที่ผ่านมา ที่มีเพียงคนบางกลุ่มได้รับตำแหน่งความก้าวหน้าเท่านั้น ในขณะที่ผู้เรียนกลับไม่ได้รับประโยชน์มากนักจากการปฏิรูปการศึกษา นอกจากนี้ ชัชวาลิต สรวารี (๒๕๕๐) อธิบายว่า โครงสร้างองค์กร เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคน และกลุ่มคนภายในองค์กร ซึ่งอิทธิพลที่สร้างขึ้นนั้น ส่วนใหญ่เกิดจากวัตถุประสงค์ในการควบคุมโดยการถูกควบคุมนั้นมาจากลักษณะของงาน ที่ได้ออกแบบไว้ภายในโครงสร้างองค์กร ซึ่งหากผู้บริหารองค์กรมีจิตสำนึกในเรื่องของงานบริหารทรัพยากรบุคคลอย่างจริงจัง ก็จะสามารถควบคุมพฤติกรรมคนในองค์กรให้ไปในทิศทางที่ต้องการเดียวกันได้เป็นอย่างดี ดังนั้น องค์กรในศตวรรษที่ ๒๑ ควร

ปรับรูปแบบเป็นองค์กรแนวนอน (Horizontal Corporation) ที่คำนึงถึงความพึงพอใจของผู้รับบริการ มีระบบการสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติงานมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างเต็มศักยภาพ ลดอำนาจสายการบังคับบัญชาลง เน้นการประสานงานและการทำงานร่วมกับเครือข่ายในพื้นที่ มุ่งเป้าหมายที่การทำงานที่มีประสิทธิภาพ ดังที่ รัชนิกร ชุมบุญรักษ์ (๒๕๕๒) เสนอว่า การปรับโครงสร้างต้องมีแผนหรือกลยุทธ์รองรับอย่างเป็นระบบ เป็นงานที่ต้องระดมสรรพกำลังจากทุกฝ่ายมาร่วมคิด ทำ และเรียนรู้ร่วมกันเพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง

ตอนที่ ๓ ความสอดคล้องระหว่างโครงสร้างองค์กรและอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน กศน. กับเป้าหมายการดำเนินงานการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๑

เป้าหมายในการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๑) ประกอบด้วย การศึกษานอกระบบ มีเป้าหมาย คือ ๑) ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคม ที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ตามแนวทางการพัฒนาประเทศ ๒) ภาคีเครือข่ายเกิดแรงจูงใจและมีความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา การศึกษาตามอัธยาศัย มีเป้าหมาย คือ ๑) ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ๒) ผู้เรียนได้เรียนรู้สาระที่สอดคล้องกับความสนใจและความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพชีวิต ทั้งในด้านการเมือง

เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม และ ๓) ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์และเทียบโอนผลการเรียนกับการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ ซึ่งผลการศึกษาระบบเรียนความสอดคล้องระหว่างโครงสร้างองค์การของสำนักงาน กศน.กับเป้าหมายการดำเนินงานการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า เป้าหมายการดำเนินงานในภาพรวมมีผลทางบวกระดับปานกลาง ($\bar{X}=1.74$, $SD.=1.37$) นั่นคือ สำนักงาน กศน.ทำงานบรรลุเป้าหมายการดำเนินงานการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๑ ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในรายละเอียดเป็นรายด้าน พบว่า ผู้เรียนได้เรียนรู้สาระที่สอดคล้องกับความสนใจและความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพชีวิต ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มีความสอดคล้องกับโครงสร้างองค์การของสำนักงาน กศน. มากที่สุด ($\bar{X}=1.85$, $SD.=1.31$) และประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคมที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ตามแนวทางการพัฒนาประเทศมีความสอดคล้องกับโครงสร้างองค์การของสำนักงาน กศน. น้อยที่สุด ($\bar{X}=1.65$, $SD.=1.68$) จากการศึกษา พบว่า โครงสร้างองค์การและอำนาจหน้าที่ของสำนักงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) มีผลต่อเป้าหมายการดำเนินงานการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๑ ในมิติที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีเป้าหมาย คือ ผู้เรียนได้

รับความรู้และทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และผู้เรียนได้เรียนรู้สาระที่สอดคล้องกับความสนใจและความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพชีวิต ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสำนักงาน กศน.จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับบทบาทและ/หรือเพิ่มอำนาจหน้าที่ ซึ่งเดิมกำหนดไว้ในมาตรา ๑๔ พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๑ (กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๕๑) อาทิ เป็นหน่วยงานกลางในการดำเนินการส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รับผิดชอบงานธุรการ จัดทำข้อเสนอแนะนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผน และมาตรฐานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ส่งเสริม สนับสนุน และดำเนินการพัฒนาคุณภาพทางวิชาการ การวิจัย การพัฒนา หลักสูตรและนวัตกรรมทางการศึกษา การเทียบโอนผลการเรียน การเทียบโอนความรู้และประสบการณ์ และการเทียบระดับการศึกษา ประสานงานให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และองค์กรอื่นรวมตัวกันเป็นภาคีเครือข่าย ดำเนินการเกี่ยวกับการติดตามตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น

นอกจากนี้ ผลการศึกษาระบบเรียนความสอดคล้องระหว่างอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน กศน. กับเป้าหมายการดำเนินงานการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า เป้าหมายการดำเนินงานในภาพรวมมีผลทางบวกระดับปานกลาง ($\bar{X}=1.80$,

SD=1.38) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดเป็นรายด้านพบว่า ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความสอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน กศน. มากที่สุด ($\bar{X}=1.86$, SD.=1.37) และประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคมที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ตามแนวทางการพัฒนาประเทศมีความสอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน กศน. น้อยที่สุด ($\bar{X}=1.69$, SD.=1.64) โดยมีผลทางบวกในระดับปานกลาง ดังนั้นเพื่อให้สำนักงาน กศน. เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยในประเทศไทย มุ่งเน้นการทำงานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาตลอดชีวิตของผู้คน ชุมชน และสังคมมีความมั่นคงและยั่งยืนควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความถนัด ความสนใจ ความแตกต่างของบุคคล และการมีรูปแบบที่เหมาะสมตามสภาพและความจำเป็นของกลุ่มเป้าหมาย การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการศึกษาตลอดชีวิตในการเสนอแนะเกี่ยวกับการผลิต และการสร้างความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศ รวมทั้งการกำหนดมาตรฐานการศึกษา การตอบสนองต่อทิศทางการพัฒนาของประเทศ และความเป็นเอกภาพแห่งรัฐ การจัดการกิจกรรมการศึกษาที่ผู้รับบริการสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของโลกสามารถใช้เทคโนโลยีในการทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

จะเห็นได้ว่า โครงสร้างองค์การและอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน กศน. ยังไม่มีความสอดคล้องกันกับเป้าหมายการดำเนินงานการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๑ ในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคม และการสนับสนุนส่งเสริมภาคีเครือข่ายในการจัดกิจกรรมการศึกษา

ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

๑. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปนำเสนอต่อรัฐบาลในการกำหนดเป็นวาระแห่งชาติ และกำหนดเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเสนอปรับปรุง แก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติ ที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน

๒. ผลการศึกษาการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงาน กศน. ตามแนวพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๑ ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๕๑ – ๒๕๕๕ ในประเด็น

๒.๑ การสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทั้งถึง เป็นธรรมและมีคุณภาพของประชาชน พบว่า มีการให้บริการการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทั้งถึง เป็นธรรมและมีคุณภาพของประชาชนแต่ทั้งนี้ขึ้น

อยู่กับสภาพบริบทพื้นที่ การบริหารจัดการ และ ศักยภาพของผู้นำและผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้น เพื่อให้มีการสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทัวถึง เป็นธรรมและมีคุณภาพของประชาชนที่ดียิ่งขึ้น และมีความสม่ำเสมอต่อนื่องนั้น จึงจำเป็นต้องเร่งสร้างพัฒนากระบวนการเรียนรู้ทั้งระบบ ทั้งในแง่ นโยบาย หลักการ ระบบการทำงาน โครงสร้างการบริหารจัดการ งบประมาณ เป็นต้น ให้เพียงพอต่อการสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงและได้รับการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทัวถึง เป็นธรรมและมีคุณภาพของประชาชน โดยการพัฒนาศักยภาพผู้ปฏิบัติงาน ครู กศน. ด้วยกระบวนการระบบที่เลี้ยงทั้งจากผู้รู้และผู้ที่มีประสบการณ์ภายในองค์กร และภายนอกองค์กร สนับสนุนส่งเสริมทรัพยากรการเรียนรู้ การพัฒนาเทคโนโลยีการเรียนรู้ รวมทั้งควรมีระบบการกำกับติดตามและประเมินผล

๒.๒ การกระจายอำนาจแก่สถานศึกษา ในการจัดการเรียนรู้การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ผลการศึกษา พบว่า ควรสนับสนุนส่งเสริมการกระจายอำนาจในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารงานทั่วไป ให้มากขึ้น โดยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในระดับภูมิภาค และหน่วยงานในระดับพื้นที่ การแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานที่ชัดเจน ดังนั้น หน่วยงานส่วนกลางควรถ่ายโอนอำนาจให้แก่ องค์กรทั้งในระดับภูมิภาค และท้องถิ่นในการส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย การเรียนรู้ตลอดชีวิตใน เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

๒.๓ การส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการศึกษานอกระบบและ

การศึกษาตามอัธยาศัยของภาคีเครือข่ายใน ประเด็นการสร้างแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม การสร้างความพร้อมในการมีส่วนร่วม การส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคีเครือข่ายได้รับโอกาสในการจัดสรรทรัพยากรและเข้าถึงเงินทุนเพื่อดำเนินงาน และการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อให้เกิดความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ผลการศึกษา พบว่า งานการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และการจัดการศึกษาตลอดชีวิตส่วนหนึ่งถูกกำหนดมาจากหน่วยงานส่วนกลาง ซึ่งไม่สอดคล้องกับบริบทในพื้นที่ เห็นควรส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ อาทิ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน องค์กรเครือข่าย ภาคประชาสังคม และสถานประกอบการต่างๆ ในพื้นที่เป็นเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณากำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ และสะท้อนปัญหาที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของพื้นที่ นอกจากนี้ พบว่า ส่วนใหญ่ยังไม่มียุทธศาสตร์การทำงานที่ดีร่วมกับภาคีเครือข่าย ดังนั้นจึงควรพัฒนากลไกการสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกับภาคีเครือข่ายตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมรับผิดชอบ โดยอาศัยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เป็นระบบ และมีการกำหนดมาตรฐานการทำงาน อีกทั้งต้องเร่งพัฒนาศักยภาพของผู้ปฏิบัติงาน และภาคีเครือข่าย ซึ่งจะช่วยให้การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความหลากหลาย และยั่งยืนมากขึ้น

๓. ผลการศึกษาว่าปัจจัยหรือองค์ประกอบเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กร ได้แก่ ความคล่องตัวในการบริหารจัดการ ระบบการบริหารงาน อำนาจหน้าที่ กระบวนการบริหารนโยบาย กระบวนการบริหารงบประมาณ ความพร้อมของงบประมาณ อัตรากำลัง และความพร้อมของบุคลากรของ

สำนักงาน กศน. มีความสัมพันธ์และมีผลกระทบโดยตรงต่อการดำเนินงานการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยในภาพรวม ดังนั้นจึงควรปรับปรุง พัฒนา ส่งเสริมและให้การสนับสนุนการดำเนินจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และกระบวนการจัดการศึกษาตลอดชีวิตทั้งในเชิงนโยบาย กฎหมาย โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ การบริหารจัดการ ที่มีเป้าหมายชัดเจน และในเชิงกลยุทธ์ที่มีตัวชี้วัดประเมินผลการดำเนินงานที่ชัดเจน นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

๔. จากการศึกษา พบว่า โครงสร้างองค์การและอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน กศน. มีผลต่อเป้าหมายการดำเนินงานการส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๑ ในมิติที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งมีเป้าหมาย คือ ผู้เรียนได้รับความรู้และทักษะพื้นฐานในการแสวงหาความรู้ที่จะ

เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต และผู้เรียนได้เรียนรู้สาระที่สอดคล้องกับความสนใจและความจำเป็นในการยกระดับคุณภาพชีวิต ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ดังนั้นจึงควรปรับปรุงโครงสร้างองค์การให้ครอบคลุม ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย และเพิ่มอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการแบบบูรณาการ และกำหนดกรอบการทำงานตามหลักธรรมาภิบาลของสำนักงาน กศน. ในทุกระดับ เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

จะเห็นได้ว่า ผลการวิจัยที่ได้สามารถกำหนดเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินงานการจัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยทั้งในเชิงนโยบาย กฎหมาย โครงสร้าง อำนาจหน้าที่ การบริหารจัดการ ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อพัฒนาคุณภาพของประชาชน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. (๒๕๕๑). พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. ๒๕๕๑. (พิมพ์ครั้งที่ ๑). กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.
- ชัชวาลิต สรวารี. (๒๕๕๐). “โครงสร้างองค์กร” คือตัวกำหนดพฤติกรรมของ “คนองค์กร”. สืบค้นวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๖, จาก <http://www.jobroads.net/article/ViewArticle.asp?ID=248>.
- ชินภัทร ภูมิรัตน. (๒๕๕๒). การจัดการความรู้ทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ปรียานุช พิบูลสรารุช และ จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (๒๕๕๓). ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. (พิมพ์ครั้งที่ ๕). กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์.

การประเมินผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของสำนักงาน กศน.
ตามแนวพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ.๒๕๕๐

รัชนิกร ชุมนุรักษ์ (๒๕๕๒). *โครงสร้างสำคัญอย่างไร ทำไมต้องปรับโครงสร้างองค์กร*. สืบค้นวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๖, จาก http://www.pt.tsu.ac.th/planoffice/report/files/1707200908%E0%B8%9A%00%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1__22552__%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%8A%E0%B8%99%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%A3.pdf

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (๒๕๕๔). *นโยบายและยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา* ด้านการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายด้านการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและโอกาสทางการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (๒๕๕๔ก). *นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงาน กศน. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.๒๕๕๔*. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (๒๕๕๔ข). *รายงานผลการดำเนินงานการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (๒๕๕๕). *นโยบายและจุดเน้นการดำเนินงาน สำนักงาน กศน. ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๖*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน กศน.

สำนักงานประมาณ. (๒๕๕๕). *กระบวนการจัดการงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานตามยุทธศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานประมาณ สำนักงานนายกรัฐมนตรี

สุทธิรักษ์ ปิณฑกานนท์. (๒๕๔๓). *การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ภาษาอังกฤษ

Majchrzak, A. (1984). *Methods for Policy Research*. ใน *Applied Social Research Methods Series V. 3*. Etzioni, A. (Ed.). Beverly Hills, Calif.,: Sage, cop.

ผู้เขียน

อาจารย์ ดร.สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษา
ตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ สาขาวิชาการวัดและประเมินผลการศึกษา ภาควิชาวิจัยและ
จิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผศ.ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษา
ตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยวิจัย นายธีรศักดิ์ ศรีสุรกุล อาจารย์ภาควิชาทฤษฎีการศึกษา วิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล

นายชูศักดิ์ เอื้องโชคชัย นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นายลิขลิทธิ์ พุฒเขี้ยว นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หมายเหตุ: งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการดำเนินงานจากสำนักงานการศึกษานอกระบบและ
การศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงาน กศน.) กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๖